

Маловідома Леся

Людина надзвичайної сили волі, яка, за її власними словами, вела «тридцятилітню» війну з туберкульозом, потерпала від нелюдських мук, поневірялася по лікарнях і санаторіях України, Криму, Німеччини, Грузії, Єгипту. Це про класика не лише української, а й світової літератури. Про нашу Лесю. Цього року відзначається 150-річчя від дня її народження.

Леся Українка – геніальна поетеса й драматург, талановитий прозаїк і перекладач, етнограф-фольклорист і публіцист, історик, філософ і громадський діяч.

Як не дивно, але Олена Пчілка (Ольга Петрівна Косач-Драгоманова), мати Лесі Українки, у дитинстві вважала її обмеженою. Боялася, що дівчинка в розвиткові відстає від своїх ровесників. Хоча це було далеким від реальності. У чотири роки Леся навчилася читати і самостійно прочитала першу книжку – «Розмови про земні сили» Михайла

топортрет, у написі на якому було і дуже особисте: «Коли Вам треба буде товариської помочі і поради, то згадайте, що єсть на світі Лариса Косач». Невдовзі після цього, напередодні від'їзду Нестора на канікули, сталася приголомшлива для Лесі подія: на столі у його кімнаті з'явилося фото дівчини-іноземки, «друга дитячих літ».

Потім була розлука на все літо. Леся шле листи до Нестора з Колодяжного в Горі. У початкових рядках поезії «єврейська» мелодія поетеса пише:

Ти не мій! Розлучив нас далекий твій край

І вродлива чужинка забрала!

Ти там, може, знайшов незаказаний рай,

Я ж без тебе, мов квітка, пов'яла.

І зостались мені лиш пісні та думки...

Гамбарашвілі одружився з іншою, розбивши Лесине серце.

Приїхав він до Києва через 60 літ, влітку 1958-го. Після виходу у

квіте!

Все, все покинуть, з тобою загинуть,

То було б щастя, мій згублений світе!

Стать над тобою і кликнуть до бою

Злюю мару, що тебе забирає,

зикою, і Леся пообіцяла, що наспіває йому всіх пісень, котрих знає.

Климент подобався Лесі своєю лагідністю, скромною поведінкою, щедрою музикальною обдарованістю і здатністю відчувати та розуміти прекрасне.

Як і у випадку з Мержинським,

мент носив її на руках.

Разом із тим зауважимо, що чоловіки остерігалися Лесі Українки. Наприклад, Євген Чикаленко (громадський діяч, меценат української культури, видавець і публіцист) так про неї писав: «Це та баба, що їй сам чорт черевики

«Гозмови про земні сили» Михайла Комарова. У п'ятирічному віці вона вже знала багато волинських пісень і звичаїв, написала першого листа до родичів у Київ, а в дев'ять років – першого вірша «Надія».

Таке ставлення Олени Пчілки до Лесі можна пояснити наступним: після народження й годування первістка Михася вона була виснаженою й стомленою, тому не хотіла так скоро другої дитини (Леся народилася через півтора року). Тож вона була для матері небажаною і через те не дуже любимою.

Про приватне життя славетної поетеси

ліп, з 1930-го. Після виходу у світ п'ятитомного видання «Творів» Лесі Українки Гамбарашвілі мав змогу прочитати поезії 1896-1897 років, які не публікувалися за життя письменниці. Їх рядки викликали в його ясній та емоційній пам'яті масу споминів, деталей, настроїв. Він із дочкою Тамарою передусім прийшов на могилу поетеси.

Далі було самовіддане кохання до Сергія Костянтиновича Мержинського. Позналилися вони 1897 року в Ялті на лікуванні. Йому було 27 років, їй – 26. Хворий на туберкульоз легень революціонер-романтик Мержинський проживав у Мінську, де Леся його не раз відвідувала. Під час приїзду в

*Злую мару, що тебе забирає,
Взять тебе в бою чи вмерти з тобою,*

З нами хай щастя і горе вмирає.
З початком зими сили Мержинського згасали. Майже два з половиною місяці Леся бореться за життя свого коханого, розуміючи, що ніщо вже не може його врятувати. Він помер у неї на руках 3 березня 1901 року, а Леся біля його смертного ложа за одну ніч написала ліричну драму «Одержима».

Після смерті Мержинського вона їде на Буковину, де була написана поезія «Вуста говорять».

Уста говорять: «він навіки згинув!»

А серце каже: «ні, він не покинув!»

Першим таємним коханням Лесі Українки був Максим Славінський (1868-1945) – у майбутньому талановитий поет, літератор, журналіст, політичний і державний діяч, один із керівників Центральної Ради. Помре у в'язниці, закатований більшовиками.

Вони познайомилися в 1886 році, коли Лесі виповнилося 15 літ, а Славінському – 18. Його високо цінувала Олена Пчілка, тож він часто бував у домі Косачів. Їх обох вабив світ поезії. Разом із Максимом Леся переклала українською улюбленого німецького поета Г. Гейне. Славінський був для письменниці одним зі світлих образів її юності. Йому вона присвятила ноктурн «Стояла я і слухала весну» (раніше вважалося, що його написання пов'язане з С. Мержинським). Але після раптового одруження Славінського Леся зняла присвяту йому зі свого твору.

Поетеса також мала почуття до Нестора Гамбарашвілі (Гамбарова, як найчастіше називали його в Києві) – студента природничого відділення фізико-математичного фалькутету Київського університету. Він квартирував у Косачів. Йому Леся давала уроки французької мови в обмін на уроки грузинської. 6 травня 1896 року Леся подарувала Гамбарашвілі свій фо-

раз відвідувала. Під час приїзду в лютому 1900 року Мержинський подарував їй репродукцію мадонни Рафаеля, зробивши на ній напис: «На добрую память о вместе

проведеном времени 6-9/2/1900 года С. Мержинский». Той образ Леся завжди тримала при собі, де б вона не перебувала.

На початку вересня стан здоров'я Сергія різко погіршився. Леся Українка їде до Мінська і перебуває там днів десять. В одному з віршів, присвячених Сергієві Мержинському, який за життя поетеси не друкувався, вона пише:

*Все, все покинуть, до тебе
полинуть,*

Мій ти єдиний, мій зламаний

покинув!»

*Ти чуєш, як бринить струна якась
тремтяча?*

*Тремитить-бринить, немов
сльоза гаряча,*

*Тут в глибині і б'ється враз зі
мною:*

*«Я тут, я завжди тут,
Я все з тобою!»*

Любов до Сергія Мержинського стала потужним імпульсом до написання інших ліричних віршів.

Зі своїм майбутнім чоловіком Климентом Квіткою Леся Українка познайомилася, коли він був ще студентом київського університету та музично-драматичної школи. Дев'ятнадцятирічний юнак цікавився українською народною му-

Олена Пчілка була проти стосунків доньки з Климентом Квіткою. Це можна пояснити її турботою про Лесине майбутнє. Піклуючись щоденно тяжкою долею доньки, підтримуючи, як тільки можна, її життя, вона намагалася оберегати її від різних незгод і негараздів. Адже Мержинський заразив Лесю туберкульозом легень. Вийшовши заміж за Квітку, вона втретє заразилася туберкульозом. Але врешті-решт мати змушена була погодитись із вибором доньки.

Обвінчалися Лариса Косач і Климент Квітка 25 липня 1907 року у Вознесенській церкві на Деміївці в Києві. Олена Пчілка хоч і дала материнське благословення на шлюб, отруювала життя подружжя листами. Климентка вона називала жebraком і нечесною людиною, яка одружилася на грошах Косачів-Драгоманових.

Це спонукало молодих відмовитися від допомоги батьків. Гроші, необхідні для лікування тяжкохворої дружини, Климент заробляв сам. Коли ж їх, як завжди, не вистачало, подружжя продавало все, що можна було продати: речі, меблі, кухонне начиння. Дорожили лиш бібліотекою.

Квітка був безмежно закоханий у Лесю, він її боготворив. Коли в Єгипті вона не могла ходити, Кли-

на вिलाх подає». Чоловіки, мабуть, побоювалися її інтелекту й гострого слівця.

Тривалий час на сторінках різних видань поширювався міф – «полуничка» про те, що між Лесею Українкою і Ольгою Кобилянською був роман. Спровокували такі розмови листи, які жінки надсилали одна одній. Особливо такі рядки: «Хтось (Леся) когось (Ольгу) хотів би поцілувати, і погладити, і багато чогось сказати». Такі слова можна пояснити романтичною натурою Лесі, її імпульсивністю і темпераментом. Окрім того, в той час вживання пестливих слів в листуванні було цілком нормальним явищем, це було елементом епістолярного стилю. Насправді Леся Українка і Ольга Кобилянська мали тісні і дружні стосунки, ділилися секретами. Вони лише двічі зустрічалися, але багато листувалися.

На завершення зазначимо, що завдяки Лесі Українці в українській мові з'явилося багато нових слів, зокрема, таких як: «промінь», «палкий», «переможець», «мистецтво» та інші, які ми часто вживаємо, не замислюючись над їхнім походженням.

Галина ТКАЧЕНКО
кандидат політичних наук,
доцент КЗВО «Рівненська
медична академія»